

Ulrica Renström
ulrica.renstrom@mfof.se

Se sändlista

Konsekvensutredning – förslag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd (HSLF-FS 2022:XX) om socialnämndens utredning gällande vårdnad om barn i vissa fall (föreslås ersätta Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare (HSLF-FS 2017:47))

Bakgrund

Den 1 juni 2017 tog Myndigheten för familjerätt- och föräldraskapsstöd (MFoF) över Socialstyrelsens ansvar som föreskrivande myndighet på socialnämndens familjerättsliga områden. Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare (SOSFS 2006:20) togs oförändrade över av MFoF (HSLF-FS 2017:47). MFoF:s allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare (HSLF-FS 2017:47) innehåller rekommendationer till stöd för tillämpningen av 6 kap. 7–9 §§ föräldrabalken (1949:381), FB, vid socialnämndens utredningar enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, om ett barns behov av ny vårdnadshavare.

Av FB följer att rätten ska besluta om ändring i vårdnaden om ett barn om en förälder vid utövandet av vårdnaden gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling (6 kap. 7 § FB). Rätten ska vidare flytta över vårdnaden om ett barn som stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet till den eller dem som har tagit emot barnet om det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå (6 kap. 8 § FB). Rätten har vidare att besluta om ändring i vårdnaden om ett barn om en förälder är varaktigt förhindrad att utöva vårdnaden (6 kap. 8 a § FB) och vid föräldrars, eller i vissa fall förälders, död (6 kap. 9 § FB).

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (11 kap. 1 § SoL). Om socialnämnden får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad för ett barn ska nämnden göra en framställning eller ansökan om det hos den domstol till vilken ärendet hör (5 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF).

Problembeskrivning och MFoF:s intentioner

Med anledning av att det kommit nya bestämmelser på området fanns det anledning att se över de nu gällande allmänna råden.

MFoF:s intentioner med revideringen är att de allmänna råden ska överensstämma med gällande lagstiftning, vara ändamålsenliga och bidra till att stärka barnrättsperspektivet i utredningarna. De allmänna råden ska innehålla rekommendationer på MFoF:s ansvarsområde.

Effekter om ingen revidering kommer till stånd och alternativa lösningar

Om ingen revidering kommer till stånd skulle det innebära att de allmänna råden inte skulle stämma överens med aktuell lagstiftning. De allmänna råden skulle innehålla rekommendationer som inte omfattas av MFoF:s ansvarsområde. Några alternativa lösningar till revidering av de allmänna råden bedöms inte finnas.

Berörda av regleringen

MFoF:s allmänna råd riktar sig i första hand till kommunala nämnder inom socialtjänsten. De som direkt berörs av förslaget är de handläggare och beslutsfattare inom socialtjänsten som arbetar med utredningar om vårdnad om barn enligt 6 kap. 7-9 §§ och 10 d § FB. Förslaget får även konsekvenser för de barn, föräldrar, tilltänkta vårdnadshavare och tillfälliga vårdnadshavare som omfattas av utredningarna.

Även domstolarna som är den instans som beslutar i mål och ärenden om vårdnad om barn berörs av de allmänna råden eftersom utredningarna utgör underlag i domstolsprocessen.

Bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på

Av 1 § förordning (2017:292) med instruktion för Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd framgår att MFoF ska bedriva och främja ett kunskapsbaserat arbete och ansvara för kunskapsförmedling i frågor som rör socialnämndernas familjerättsliga ärenden om barns vårdnad, boende och umgänge. Av 12 § i instruktionen framgår att myndigheten ansvarar för allmänna råd inom sitt ansvarsområde.

Beskrivning av förslagen och hur de har tagits fram

Förslaget har utarbetats med utgångspunkt från nu gällande allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare (HSLF-FS 2017:47).

Vid arbetet har MFoF beaktat de synpunkter som inkommit till myndigheten, bl. a. genom frågor från yrkesverksamma.

Ny lagstiftning

Förändringar i 6 kap. 8 § SoL och 13 § Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, om årligt övervägande

Den 1 mars 2021 infördes ändringar i 6 kap. 8 § SoL och 13 § LVU. Ändringen innebär att den skyldighet som socialnämnden har att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år, kompletterades med en skyldighet för socialnämnden att efter denna tidpunkt årligen överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden.¹ Tidigare framgick att frågan skulle övervägas regelbundet men inte med vilket tidsintervall. Av nu gällande allmänna råd (HSLF-FS 2017:47) framgår att om socialnämnden vid tidpunkten för det första övervägandet enligt 6 kap. 8 § SoL eller 13 § LVU kommer fram till att det inte finns skäl att påbörja en utredning om att överflytta vårdnaden till familjehemsföräldrarna, bör förnyade överväganden göras varje gång en prövning eller ett övervägande om vården görs, dvs var sjätte månad. De allmänna råden stämmer således inte överens med den nya bestämmelsen om årlig prövning. Eftersom frågan om hur ofta prövningen ska ske numera finns reglerad i lag finns det inte längre anledning att ha rekommendationer om detta i allmänt råd varför det förslås att det ska tas bort.

Tillfällig vårdnadshavare

Från och med den 1 juli 2021 finns möjlighet för rätten att under vissa förutsättningar flytta över vårdnaden om ett barn till en tillfällig vårdnadshavare (6 kap. 10 d § FB). Möjligheten är främst avsedd att användas när det förekommit dödligt eller annars mycket allvarligt våld inom familjen. Regleringen är avsedd att tillämpas i undantagsfall när det finns särskilda skäl.² Genom revideringen föreslås att rekommendationer införs om vad socialnämndens utredning bör innehålla när socialnämnden bedömer att en tillfällig vårdnadshavare bör förordnas.

¹ Prop. 2020/21:35 s. 34 f

² Prop. 2020/21:150 s. 135 f

Stärkt barnrättsperspektiv

Barns rätt till delaktighet och inflytande i frågor som rör dem är en central del av barnkonventionen. Dessa rättigheter framgår också av föräldrabalken (6 kap. 2 b § FB). Att barnet får information är avgörande för att skapa delaktighet och en förutsättning för att uttrycka sin mening. Genom information ges barnet en möjlighet att sätta sig in i en fråga, bilda sig en uppfattning och uttala sig. Att alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad i alla frågor som rör dem betyder att varje barn har rätt att få information och erbjudas delaktighet i processer där de är berörda. Det ska ske på ett sätt och i en miljö som är anpassat för barnet. Barnets åsikter ska värderas utifrån ålder och mognad. I förslaget till nya allmänna råd har en inledande del om barnets rättigheter införts. Syftet med denna inledande del är dels att stärka barnrättsperspektivet i socialnämndens utredning men också att säkerställa att uppgifterna finns redovisade i utredningen som lämnas till rätten.

Disposition m.m.

De nu gällande allmänna råden är uppdelade efter respektive bestämmelse i föräldrabalken (6 kap. 7-9 §§ FB). Eftersom många uppgifter som en utredning bör innehålla är desamma oavsett vilken grund som är aktuell innehåller de nu gällande allmänna råden till stora delar upprepningar. Dispositionen i förslaget har delvis gjorts om i syfte att göra de allmänna råden överskådliga och undvika upprepningar. I förslaget ligger uppgifter om barnets rättigheter först. Sedan finns i förslaget en rubrik för varje aktör (barnet, förälder/föräldrarna, tänkbar vårdnadshavare/tänkbara vårdnadshavare och referenspersoner). Om en uppgift endast är aktuell vid en viss grund anges lagrummet inom parentes. Sedan följer en rubrik för registeruppgifter och till sist socialnämndens analys och bedömning.

Ny rubrik

En utredning om vårdnaden om ett barn enligt 6 kap. 7-9 §§ FB kan innebära att socialnämnden väcker talan om eller ansöker om att barnet ska få en ny vårdnadshavare. Utredningen kan emellertid också när det gäller förälders brister i omsorgen eller förhinder att utöva vårdnaden resultera i bedömningen att vårdnaden bör flyttas över till en av vårdnadshavarna ensam. Det innebär inte att barnet får en ny vårdnadshavare men att vårdnaden om barnet ändras. Det föreslås därför att rubriken för de allmänna råden ändras från *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare* till *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens utredning gällande vårdnad om barn i vissa fall*. Under rubriken Tillämpningsområde framgår att de fall som de allmänna råden omfattar är utredningar enligt 6 kap. 7-9 §§ och 10 d § FB.

Analys och bedömning

I förslaget har de uppgifter som rör socialnämndens analys och bedömning samlats under en rubrik istället för att ligga under rubrikerna *Barnet*, *Förälder/föräldrarna* och *Tänkbar vårdnadshavare/tänkbara vårdnadshavare*. Syftet är att tydliggöra vad som är socialnämndens analys och bedömning.

Referenspersoner

I nuvarande allmänna råd saknas vägledning kring vilka uppgifter från en referensperson som bör framgå av utredningen. I förslaget har sådana rekommendationer förts in.

Avsnittet om god man för ensamkommande barn tas bort

Genom revideringen föreslås att avsnittet om god man för ensamkommande barn tas bort eftersom det ligger utanför MFoF:s ansvarsområde.

Barnkonsekvensanalys

Ett syfte med förslaget är att stärka barnets rättigheter enligt barnkonventionen och föräldrabalken. De föreslagna förändringarna i de allmänna råden rörande barnets rätt att få information och uttrycka sin mening bedöms medföra positiva konsekvenser för barn.

Konsekvenser för jämställdhet

MFoF bedömer att förslagen inte kommer att få skilda konsekvenser för kvinnor och män eller för flickor och pojkar.

Ekonomiska konsekvenser

Av 5 kap. 2 § SoF följer att socialnämnden ska göra en framställan eller ansökan till domstol om nämnden får veta att en åtgärd behöver vidtas om fråga om vårdnad för ett barn och av 11 kap. 1 § SoL framgår att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Socialnämndens skyldighet att utreda påverkas inte av förslaget. Förslaget bedöms inte innebära några merkostnader för kommunerna.

Bedömning av om regleringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Förslagen bedöms överensstämma med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

Överväganden enligt 14 kap. 3 § regeringsformen

En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Bestämmelsen ger uttryck för en proportionalitetsprincip vad gäller inskränkningar i den kommunala självstyrelsen.

Förslaget innehåller råd för utredningar gällande vårdnad om barn i vissa fall. Eftersom skyldigheten att utreda följer av lag kan förslaget inte betraktas som ett nytt åliggande för kommunerna. Det bedöms därmed inte utgöra någon begränsning av den kommunala självstyrelsen.

Effekter för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt

Förslaget bedöms inte påverka företags arbetsförutsättningar, konkurrensförhållanden eller villkor i övrigt.

Särskild hänsyn till småföretag

Förslaget bedöms inte påverka småföretag.

Ikraftträdande och informationsinsatser

MFoF föreslår att de nya allmänna råden ska träda i kraft den 1 december 2022. Vid samma tidpunkt föreslås allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare (HSLF-FS 2017:47) upphävas.

Beslut om allmänna råd meddelas på MFoF:s webbplats. Författningarna finns tillgängliga elektroniskt på MFoF:s webbplats.

MFoF kommer i samband med att de allmänna råden träder i kraft publicera en ny handbok på området. Handboken kommer att finnas tillgänglig digitalt på MFoF:s webbplats.